

Eac de dōve ori in septemana :

Joi-a si Dōminēc'a.

Pretiuulu de prenumeratiune:

pre annu intregu . . . 6 fl. v. a.
 „ diuimetate de annu . . . 3 fl. v. a.
 „ patrariu de annu . . . 1 fl. 50 cr.

Pentru Romani'a si strainetate:

pre annu intregu . . . 9 fl. v. a.
 „ diuimetate de annu . . . 4 fl. 50 cr.

LUMINA.

Corespondintiele si banii de prenumeratiune se se adreseze de a dreptulu: Redactiunei „Lumina” in Aradu, cancelari'a episcopēsca.

Pentru publicatiunile de trei ori, ce contienu cam 150 de cuvinte (spatiu de 20 sire garmond) taca'a e 3 fl.; pana la 220 de cuvinte 4 fl., era mai sus 5 fl., intielegendu-se intr' aceste sume si timbrulu. — Pretiuulu publicatiuniloru se se anticipe.

Fōia bisericēsca, scolastica, literaria si economica.

Organu oficiale alu eparchiei romane gr. or. aradane.

Invitare de prenumeratiune

la

„LUMINA”,

fōia bisericēsca, scolastica, literaria si economica.

Organu oficiale alu eparchiei romane gr. or. aradane.

Cu prim'a januariu 1873. „Lumina” intra in alu dōile annu alu esistintiei sale. Marturimu cā acēsta intreprindere a sinodulu eparchiale, onoratu publicu a imbraciat'o cu o caldura multu mai mare, de cātu ce se sperā. Desclinita interesare si spriginire au manifestatu parintii protopopi si preoti, domnii inspectori si invetiatori, precum si on. comune bisericesci. Indemnati si incuragiati de acēst'a, ni vom dā tōta trud'a ca in annu ce vine, se inavutimu cuprinsulu fōii si se-i marimu formatulu; ceea ce sperāmu a putē face, dupa ce acum am trecutu de multisoru peste greutatile inceputulu.

Conditiiunile de prenumeratiune remanu totu celea din fruntea fōii.

Prenumeratori' dñr 1872. vor capeta, precum li s'au promis, „Statutulu Organicu”, pentru a caruia tiparire s'au despusu celea de lipsa si sperāmu cā va fi gata cātu mai curundu.

Este cu scopu ca parintii protopopi si dd. inspectori se primēsca a supra-le sarcin'a de colectanti ai prenumeratiuniloru, fiindu cā asia potu se tiena mai bine in evidintia publicitatea ce se dā ordinatiuniloru consistoriali in respectivele lor suere de activitate.

Era pentru acei domni prenumeratori, cari vreu se se adreseze redactiunei de a dreptulu, alaturaramu la numerulu trecutu epistōle de prenumeratiune.

Rogāmu pre dd. prenumeranti a insemnā cātu se pōte de legibilu numele si post'a ultima.

Aradu, 19. decembre, 1872.

Redactiunea.

PARTE OFICIALE.

Nr ulu $\frac{1935}{1872}$ Pres.

In legatura cu cerculariulu Nostru din 2. decembre a. c. Nr. 1775. publicatu in numerulu 26. alu acestei fōii, supletorie se face cunoscutu spre scire si acomodare Protopreviteriloru respective Administratoriloru protopreviterali: cā scaunele protopreviterali au a cadē sub restaurare numai in cātu membrii acelor'a prin ori-ce casuri intrevenite ar fi scadiutu.

Aradu, 28. decembre, 1872.

Procopiu Ivacicovicu.
Episcopu.

Nr. $\frac{1707}{1872}$ Pres.

Tuturoru protopreviteriloru si inspectoriloru scolari din districtulu cosistoriului Aradanu.

Escelenti'a Sa Inaltu Preasantitulu Domnu Archiepiscopu si Mitropolitu alu romaniloru gr. orientali din Ungari'a si Ardealu, Andreiu Baronu Siagun'a, condusu de archipastorēsca sa ingrigire pentru cleru si poporu, spre a-i inlesni medilōcelo de a cunōsce mai aprōpe si genuinu chiamarea pastorale, carea este impreunata cu multe greutati, si spre a inlesni si poporulu cunōscerea indetoririloru sale facia cu acceptarile dela cleru, de curundu mai inavutu si infrumsetiā literatur'a nōstra bisericēsca cu unu nou opu alu seu, intitulatu „Studiulu pastoralu” tiparitu in Sibiu, in tipografi'a archidiecesana, la annu 1872.

Considerandu valōrea literaria si practica precum si necesitatea acestui opu: ilu recomandāmu din adinsu spre procurare nu numai preotimei nōstre, careia, — prin acestu opu, — ise va usorā sarcin'a cea grāa pastorale, aflandu intr'ensulu indrumare mangaitōria in ōrele fatale; ci si tuturoru carturariloru mireni, cu atāt'a mai vertosu, cu cātu ilustrulu Auctoru, la compunerea acestui opu a tienutu contu nu numai de desvoltatiunea pastoralulu, ci si de tōte jurstarile actuali, in cari clerulu si populu nōstru petu veni in relatuni cu creditiōsili de alte confesiuni.

Oplu acest'a cuprindendu in sine 8 cōle costa 50 cr. si se pōte procurā dela tipografi'a archidiecesana din Sibiu.

Aradu, in 7. Decemvre, 1872.

Procopiu Ivacicovicu
Episcopulu Aradului.

Protocolulu

Conferintiei tienute din partea membriloru Delegatiunei congreguale romane in Aradu, la 19. si 20. Decembre vechiu 1872.

Persenti: Ilustritatea Sa preasantitulu Domnu Episcopu diecesanu Procopiu Ivacicovicu, presedintele Delegatiunei, Vincentiu Babesiu referintele si notariulu Delegatiunei.

Membri: Constantinu Radulescu advocatu din Lugosiu, si Ioanu Popovicu protopreviterulu Versietului. Membrii administratiunei fonduriloru Dr Atanasiu Siandoru si Lazaru Ionescu, ambii din Aradu.

In lips'a numerulu completu de membri ai Delegatiunei, nu se potū tienē siedintia formala spre a aduce decisiuni meritoriali, ci conterinti'a se marginesce a luā de-o camdata la deliborare numai obiectele de mare necesitate si urgintia precum:

1. S'a aflatu de lipsa in privinti'a administratiunei fonduriloru a se tienē o consultatiune prealabila cu membrii episcopiei respective.

2. S'a cetitu si notificatu representatiunea Escelentiei Sale Domnului Administratoru alu patriarhei serbe din Carlovietu Nicanoru Gruiciu, cu datulu $\frac{5}{17}$ Decembre a. c. Nr 949, princare se descopere abusurile comise de Episcopi'a Caransebesiului si protopreviterulu romanu alu Panciovei cu privire la comunele mestecate Alibunari si Satulu-nou, atingendu si Iapulu-micu; in privinti'a caror'a s'a aflatu de lipsa, nainte de tōte:

a) A se comunicā Domnului Episcopu din Caransebesiu representatiunea de sub intrebare, cu rogarea de a-si dā cātu mai curundu espicatiunile si declaratiunea sa in privinti'a punturiloru gravaminali, si cu recercarea: ca Domnulu Episcopu, dupa potntia se incungiure complicatiunile in comunele mesto-

cato, mai virtuosu prin incorporarea loru formale nainte de incuviintierea actelor de complanare prin competinta legale.

b) Escelentiei Sale Dnui Administratoru patriarchalu, se se serie despre acesta măsura si totu de odata se se arete Escelentiei Sale, că anomalii in actele de despartire s'au intemplat si prin alte locuri, ce provine de acolo, că crestinii nostri in dorinta loru de a se desparti ierarhicesce cu orice pretiu, n'au sciutu altfelu a se ajutorá, de câtu invoidu-se a remané provisoriamente intr'aceea-si biserica, si despartindu-se numai nationalmente. Alte aparatiuni dupa noi sunt unu motivu mai multu d'a promová éra nu d'a impedeá pertractarile de despartire si d'a avé pentru statulu transitoriu multa convintia.

2. Cestiunea in privinta a cererei de a se delegá unu judetiu pentru procesele in privinta a comunelor mestecate unde n'a succesu impacatiunea amica. —

S'a aflu cu cale: A se pune in contielegere cu Escelentia Sa administratorulu patriarchiei serbe in acea privintia, ca se se combine modulu de a cere impreuna, conformu punt. XX alu Invoiei delegarea tribunalulu orasiensescu de Pest'a, si fiindu-cá tribunalulu militarecu din Temisior'a a incetatu, si unu tribunalu comunu pentru partile fosteloru confine militare nu esiste, érá apelatoriulu pentru aceste parti este la Curi'a reg. din Pesta, d'ora va fi oportunu a cere si pentru acele-si parti delegarea aceluia-si tribunalu din Pest'a.

4. Cestiunile pentru procesele comunelor mestecate unde n'a succesu impacatiunea amica.

S'a aflu de lipsa: A se provocá acele comunitati pre calea concerninteloru protopresbiterate romane, in a caror'a ténutu cadu, ca pre câtu voiescu a incepu procesu, se-si tramita protoco-lele despre incercarea fara succesu de impacatiune si invoirea cu procesele se se incépa sub conducerea si priveghiarea Delegatiunei, tóte de o potriua.

5. Protestulu romániloru din comun'a mestecata Ciacov'a contr'a actului de despartire;

Se afla de-necesitate: A se emite unu membru alu Delegatiunei; a nume dlu Constantin Radulescu, ca comisiunea concerninte se esamine die cauzele de gravamine si se lamurésca tóte dubietatile, a nume: cá fost'a primita impacatiunea numai prin cei optu subscrisi, séu prin multimea poporulu romanu? cá de ce nu s'a cerutu séu nu s'a facutu conscrierea sufleteloru si pretiunea averiloru si cele-lalte dubietati câte se aducu in protest, si se vor mai escá la investigatiune.

6. Cele lalte multe obiecte

S'au rezervatu deliberatiunei ulterioare, candu se va téné alta adunare completa a Delegatiunei. (Urméza subscrierile.)

Nr 1647.

Epitr. 511.

Ratiociniulu Fundatiunei Zsigaiane.

Senatulu fundatiunei reposatului mecenate Nicolau Zsiga din Oradea-mare, conformu despusetiuniloru §-lui 4. din statulele fundatiunali, cu comitiv'a de datulu 11. Novembre a. c. Nr 15. substerne spre censurare si aprobare: ratiociniulu despre perceptiunile si erogatiunile avute in decursulu anului scolasticu 1870/71 adeva pe 11 luni de la 1 novembre 1870 pana la 30 Septemvru 1871. prin care se aréta urmatoriulu resultatu:

I Perceptiuni

1. Venitulu din arend'a casei inchiriate in suma de . . . . . 1558 fl. 37 cr.

II Erogatiuni

1. Deficitulu remasu la capetulu anului scolasticu 1869/70 cu . . . . . 182 fl. 80 cr.

2. Provederea cu viptu aloru diece alumni pre 273 de dile, á 2 fl. in suma . . . . . 546 fl. — cr.

3. Pane pentru cei diece alumni si pentru servitori 3003 bucati, á 7 cr. in suma . . . . . 210 fl. 21 cr.

4. Spese diterite pentru reparatiunile necesarie ale edificiiului, pentru ascuratiunea contr'a focului, pentru lumini, requisite de scrisu si pentru prenumeratiunea diarielor in suma . . . . . 449 fl. 67 cr.

5. Contributiunea regésca si arunculu percentualeloru . . . . . 204 fl. —

6. Darea cetationésca . . . . . 38 fl. 88 cr.

Sum'a erogatiuniloru 1631 fl. 56 cr.

Bilantulu

Fiindu erogatiunile in suma de . . . . . 1631 fl. 56 cr. din care computendu-se perceptiunile in suma de 5518 fl. 37 cr.

Se aréta deficitu 73 fl. 19 cr.

care va fi de a se acoperi din venitele anului scolasticu 1871/72 prin senatulu fundatiunale. —

In privintia caruia ratiociniulu Consistoriulu diecesanu ca foru desemnatu prin fundatoru aduce urmatoriulu

DECISU:

Ratiociniulu fundatiunale de sub intrebare instruitu cu documintele necesarie censurandu-se, s'a aflu intru tóte esactu si corectu si aprobandu-se din partea acestui Consistoriu, manipulantelul Nicolau Diamandi se da absolutoriu si ratiociniulu de sub intrebare cu tóte documintele se restituie senatulu fundatiunale pentru conservare intre ratiociniile aniloru precedinti.

Éra decisulu acest'a conformu § 14. din statulele fundatiunale comunicandu-se senatulu fundatiunale spre scire si acomodare, se dispune totu odata a se publicá in fói'a oficiala bisericesca „Lumin'a“; recercandu-se si cele-lalte onorabile Redactiuni a diarielor nationale pentru reproducerea acestei publicatiuni. Datu din siedintia senatulu epitropescu alu Consistoriulu eparchiale romanu gr. or. ténutu in Aradu, 22. Decemvre. 1872.

Estradatu prin
Josifu Goldisiu
secretariu consistorialu

Cerculariu consistorialu

contra oficiile protopresbiterale din districtulu Oradanu.

Nr. 780. Plen.

Sta in interesulu bisericii nóstre nationale: ca cartile, scrisorile si totu felulu de documinte si urme, care potu reversá lumina preste trecutul nostru bisericescu, nu numai se se pastreze bine pentru viitorime: ci acelea se si devina spre folosire la mani esper-te si interesate de istoria nóstra bisericesca.

Ingrigirile, ce si pana acum s'au facutu de aicia pe cale privata in partea acesta, avura resultatu bunu in atat'a: cá se afla deja tramise aicia dóne documinte vechi de pretiu istoricu; anume: dela parochulu din Badurésa, Teodoru Popovicia, o singilia vechia in originalu, de pe timpurile, candu prootimei nóstre in partile acestea se dá investitura de la episcopii romano-catolici; apoi dela parochulu din Girisiulu negru, Damascenu Serbu, o resolutiune imperatésca dela Iosifu alu doilea, referitoria la starea plebeiloru, cari pe atunci, dar si mai tardiu veniau sub nume de jobagi.

Inse fara indoiéla se crede, si din mai multe parti se afirma: cá si in alté locuri pe la bisericile, parochiele si pe la antistiele nóstre comunale, dar si la singuraticelé familie se afla asemenea documinte vechi, care pastrate si folosite bine, potu fi de mare insemnetate pentru lamurirea trecutulu nostru istoricu; din contra parasite si nefolosite, sunt espuse peritiunei, séu la casulu celu mai bunu, remanu ca nisce tesauri ascunsi, spre daun'a sciintieloru istorice.

Cartile bisericesci din timpurile vechi, care acum dóra nici se mai folosescu, anume cele scrise cu man'a séu tiparite in limb'a elina ori in cea slavéna, dar mai alesu in limb'a romana pe la inceputulu literaturii nóstre bisericesci: sunt tóte obiecte pretiose pentru istoria rituriloru si a literaturii. Scrierile vechi, private si publice, care se mai afla pe undeva, dóra abia legibile; singiliile archieresci; inscriptiunile, ce se afla pe la biseric; antimisele vechi; zugraviturile si notiéle cronicele, ce se afla scobite séu scrise din timpurile vechi pe pareti, clopote, prapore, tabli séu pe paginile cartiloru bisericesci; apoi multe testamente, instruminte de donatiuni séu fundatiuni; carti reambulationale de otaru; contracte si sigile vechi, precum si tóte alte urme de aces-tea, si marturii ale timpuriloru: sunt totu atâtea lucruri pretiose, care cu totu studiulu trebuie ferite de peritiunea, si trebuie luate in posibila folosire pentru lamurirea si intregirea istoriei.

Candu dar consistoriulu acest'a face atenti pre toti carturarii nostri, ér mai alesu pre onoratulu cleru parochialu la insemnetatea si pretiulu istoricu alu documinteloru vechi atinse mai susu, totu-odata din ingrigire, ca acele, pe unde se afla, se nu fie espuse peritiunei séu instrainarii, ci se se conserve si folosésca bine in interesulu istoriei, — cu acést'a vine a provocá pre toti si pre fiescecare, ér mai alesu pre clerulu si antistii comunali, la cari s'ar aflá carti séu documinte de felulu celoru atinse mai susu: ca tóte acele se le adune, si déca se póte — in origine, ér de nu — in copie autententice se le tramite séu deadreptulu, séu pe calea protopresbiterala la consistoriulu acest'a unde e facuta ingrigirea, ca acelea pe langa inventariu se se pastreze la locu securu, se se iéé notiitia de insemnetatea loru, si la poft'a respectiviloru se li se si restituie, rezervandu-se aicia decopiaru autentice.

Paginele istoriei noastre sunt triste, dar apte de a ne instrui, sè cunoştemu viéti'a noastră bisericésca si sè scimú repará relele trecutului. Tóte documintele vechi graiescu in partea noastră; nu avem dar cauza de a ne sfii de ele, nici de a le lasá in ascunsu: ci mai vertosu trebuie se fimu interesati pentru a le aduná de pe unde numai se afla, si a le aduce la lumina. — Pentru acea tit. DTa deosebi esti pofitu si insarcinatu: sè publici provocarea acést'a consistoriala in respectivulu tractu protopresbiteralu si la tóta ocasiunea se puni silintia spre a eruá, aduná si a trãmite aicia documintele istorice, care vor fi aflandu-se pe la comunele din tractulu submanuatu.

Oradea-mare, 4. Decemvre 1872.

Consistoriulu eparhialu gr. or. din Oradea-mare.

Mironu Romanulu m. p.

Archimandritu si vicariu episcopescu.

Cu teologii absoluti se va tiené esamenulu de calificatiune in 20. Ianuariu 1873.

Despre ce membrii comisiunei esaminatórie si respectivii recurenti spre acomodare se incunoscintieza.

Aradu, 21. Decemvre 1872.

Iosifu Goldisiu

secretariu consistoriale.

PARTE NEOFICIALE.

Cum se se essecute Statutul Organicu spre cultivarea morala, intelectuala si materiala a poporului romanu?

Statutul nostru este o institutiune, carea face pe membrii bisericeii se cunoşca si se sentiésca in fapta cumca sunt in societatea Domnului nostru Isus Cristos. Membrii bisericeii, sunt membrii lui Cristos. Statutul, in fie-care dispusetiune a sa, ii face se-intieléga cumca sunt membrii *activi* in Domnulu si prin Domnulu.

In acésta *activitate* consiste *mediloculu* de a se imbunatatí starea morala, intelectuala si materiala a poporului, de a se innaltia la infflorire singuratecele parochii si prin ele natiunea intréga. Se lucre fie-care parocu in parochi'a sa, se lucràmú cu totii, si asia aducendu fie-care o petricica, vom puté cladí edificiulu maretiu alu fericirei noastre nationali si bisericesci. Se privimu la albine: nici candu nu s'ar umplé cosniti'a de miere, daca n'ar lucrá tóte albinele cu straduintia si in armonia. Se cetimu a dese-ori in cartea cea mare a naturei si in scripture, se cetimu invetiaturi de aceste frumóse, — éra apoi invetiatur'a si respective sciinti'a ce o castigàmú, se nu o tienemu numai spre mangaiarea, spre desfetarea si impodobirea sufletului nostru, cáci atunci ar fi o invetiatura mórtá, ci se ne straduimu a urmá si a lucrá dupa invetiatur'a castigata, a trage folosu d'intr'ens'a spre binele nostru si alu deapropelui. Cáci invetiatur'a, casí credint'a, fora de fapte bune, nu te póte mantúí.

Intrebarea ni este aci, cum se fie acésta activitate, acestu medilocu de imbunetatiune? Spre a respunde la acésta intrebare, cauta se luàmú in socotintia mai anteu Statutul preste totu, apoi sínódele si comitetele parochiali si cele protopopesci.

1. Studiarea si intelegerea Statutului, este neaperatu de lipsa. Este un'a dintre acele legi frumóse, in cari, de câte ori citesci, totu-de-un'a gasesci inca ceva nou, ceva vrednicu de consideratu. Celu ce nu-lu cunoşce, trebuie se-lu citésca ca se-lu invetie. Cine ilu scie, trebuie se-lu citésca ca se-si póta dá socóta despre fie-care dispusetiune d'intr'ensulu cá óre au aplicat'o? cum? cu ce succesu? nu cumva un'a i-a scapatu din vedere? nu cumva alta

dispusetiune a remasu literá mórtá pentru cá pana acum n'a pututu ori n'a intielesu s'o aplice bine? scl.

In Statutu avem autonomi'a noastră, tradusa in fapta, subserisa de noi ca natiune si biserica si de Imperatulu. Ce va se dica a avé autonomi'a? Numai acel'a va intielege bine, carele va studiá istori'a bisericeii noastre; persecutiunile grele si amare, la cari a fostu supusa a lungulu seceloru. Astadi, in puterea acestui Statutu, avem adunari si consultari in cercuri mici si mari, fora de o concessiune prealabila de la cineva, si ne consultámú togm'a prin reprezentantii tuturor romaniloru din Transilvani'a si din Ungari'a. In aceste adunari putem hotári celea de lipsa pentru progresulu nostru, si pentru stirpirea releloru ce s'au incuibatu in societatea noastră.

2. *Sínódele* parochiali se le tienemu in lun'a lui Iannariu in totu anulu, dupa Statutul Organicu. La alegerea membriloru in comitetulu parochiale se grigimu, cá in acestu comitetu se intre fruntea parochieniloru, adeca barbatii cei mai luminati, mai onesti, activi si religiosi. Alegatorii se se ferésca de aceia cari nu cercetéza bisericea, cáci daca nu tienu ei multu la Dumnedieu, putienu vor fi tienendu la ómeni. Unii ca acestia, neavendu pietate adeverata, putienu li pésa de biserica, se intrecu a-si aretá sciinti'a si aducu neintielegere, turburéla, ca se pescuésca interese in ea. Comitetul are multe detorintie dupa §. 22. din Statutul Organicu, deci trebuescu in elu ómeni luminati, cari se scia si se póta face proiectele de lipsa catra sínodulu parochialu pentru cultur'a si indreptarea poporului, intre altele potu aduce proiecte, cá ori ce june romanu si romana care nu va scí se citésca si se scrie, se nu-i cunune preotulu; fie-care parinte, daca nu-si dá fiulu la scóla, se fie pedepsitu; cei betivi se se pedepsésca; furii si desfrenatii se nu se insotiésca cu ceia lalti parochiani. „Cu ómenii cei fora de lege, nu me voiú insotí cu alesii loru.“ Din pedepse se se faca ajutórie la scóla, premie parochieniloru de modelu. Acestea, si alte celea in direptiunea acést'a, hotarindu-le sínodulu, le trece in protocolu, care dupa §. 23. p. 8. are a-lu naintá protopopului, éra acést'a a le aduce comitetului protopopescu, si acést'a prin alte proiecte sínodului protopopescu.

3. Pertractarile si hotaririle sínodului protopopescu cari privescu starea si propasirea in cultura si morala a intregului protopresbiteratu, se se publice in foi'a Eparchiei. Prin acést'a vom cunoşce propasirea morala si intelectuala a singurateceloru comuni, numerulu scolariloru scl. Asia ne vom puté controlá pururia, ca se nu amórtimú, ci se propasimú.

Comitetulu protopresbiteralu trebuie se tiena siedintjele sale regulatu de patru ori in anu. Are se ingrigésca de religiositatea singurateceloru parochii, de averile bisericesci, scolarie si fundationali, de progresulu scolaru scl. Este bine daca membrii comitetului protopresbiteralu au fie-care referat'a sa.

Unii parinti protopopi dicu: „Pentru ce se mai chiamu comitetulu protopopescu, cá ce se faca?“ Are multe de facutu, a indreptá celea de indreptatu in fie-care comuna, a propune medilócele pentru naintare, a priveghia de bun'a essecutare a celoru ordinate de la superioritati.

Am amintitu aceste, nu numai pentru aceea, cá daca suntemu chiamati a implini o afacere, se ne silimu a castigá folosu d'intr'ens'a, ci si ca se delaturámú unele prepusuri cumca am fi indiferenti, cumca nu ni-ar placé Statutul Organicu, fiindu cá nu mai putemú fi despoti. cá acel'a ne turbura din lenevirea noastră la carea ne-am fostu dedatu: „Lasa-me, se te lasu.“

„Omenii întiepti au naintatu cultur'a si mo'ral'a prin aceea, că au condusu pre cei nesciutori, pre cei cadiuti si pre cei grositi, dupa cele prescise, pe drumulu celu dreptu.“

B. Baiulescu.

Documentu vechiu.

Cerculariulu consistoriului din Orade, Nr. 780. Plen., ce-lu publicămu în nrlu acest'a alu foii năstre in partea oficiale, amintescă de unu documentu vechiu. Suntemu in placut'a pusetiune a tipari mai la vale o copia autentica a acestui documentu. Este o singilia subscrisa de Michailu Kebell, episcopu de Tininu si vicariu episcopescu rom. cat. din Oradea-Mare, prin care preotulu de biseric'a năstra Abraamu Popa s'a pusu de parochu la Budurésa (la poporu gr. orientalu). — Actulu acest'a e datatu din 19. Aprile 1719. adeca de pre timpurile, candu in districtulu Oradei, clerulu nostru romanu gr. orientalu — in urmarea feliuriteloru intrigi, uneltiri si siliri din partea dusmanilor — devenise in anarchia bisericésca si l'au fostu supusu sub potestatea clerului romano-catolicu, carele sub conducerea famosului episcopu rom. cat. din Orade Emericu conte Csáky miscă tóte, sus si dios, spre a dechiará pe clerulu si poporulu nostru că a primitu unirea cu biseric'a Romei. (Cel'a laltu documentu, de la preotulu Damascenu Serbu, contine patent'a imperatului Iosifn II. pentru eliberarea iobagiloru. Scrietoriulu acestoru sire a publicat'o anu intr'o foisióra a „Albinei.“)

Éca aci singili'a de care vorbiramu, o publicămu in testulu originalu latinescu, si i-am facutu apoi o traducere romanésca :

Copia. Praesentium exhibitor Abraham Popa constituitur pro parocho ecclesiae Budurasziensi, qui juramento ligatus manet, suppellectilem ac jura ecclesiae et parochialia custodire, non abalienare, et suis sibi que conceditis fidelibus, qua bonus pastor ovibus, in spiritualibus bene providere; parochiam sine scitu generalis vicarii non deserrere, et si in aliquo per quempiam turbaretur, superioribus suis intimare. — Datum Varadini, in solito residentiae Nostrae vicariatis loco, die Decima nona mensis Aprilis, anno Domini Millesimo, septingentesimo Decimo nono. — Michael Kebell, Episcopus Tinniniensis et Vic. Var. gener. m. pr. (L. S.)

TRADUCERE:

Aretatoriulu acestor'a, Avraamu Popa, se pune de parochu la biseric'a din Budurésa, si remane legatuitu prin juramentu, a pastrá odórele si drepturile bisericii si cele parochiale. ér nu a le instrainá; apoi a porta grige buna in cele sufletesci de credintiosii sei, cari sunt concreditiuti, că unu pastoriu bunu de oile sale; a nu parasí parochi'a fara scirea vicariului generalu, si déca i s'ar face óresi-care nepastuiri dela cineva, acelea se le arete la superiorii sei. — Datu in Orade, in loculu indatinatu alu resiedintiei Năstre vicariale, la 19. a lunei Aprile, anulu Domnului 1719. — Michailu Kebell, Episcopu de Tininu si vicariu gener. in Orade, m. pr. (L. S.)

Despre alegerea mitropolitiloru si episcopiloru in Roman'a.

(Incheiare din reportulu dlui Cogalnicianu.)

In momintele acestea, biseric'a bulgara se emancipéza de sub dominatiunea episcopatului grecescu; alegerea capiloru bisericiei bulgare este incredintiata unei adunari, din care cea mai mare parte sunt laici.

Ei bine, pentru acésta deosebire in modulu organisar'ii bisericiei din deosebitele tieri, se póte spriginí, că tóte aceste biseric'i, fia din Rusi'a, fia din Greci'a, fia din Austro-Ungari'a, fia din Bulgari'a, si prin urmare si biseric'a romana, nu sunt tóte fice si medularie ale uneia si aceleiasi mari biseric'i, biseric'a ortodossa a resaritului, care nu cunósce altu capu si mare povatiutoriul alu seu de cătu pe Domnulu nostru Isus Cristos?

Si apoi óre patriarchulu din Constantinopole, séu D. ministru de culte póte pretinde, ca o stare de lucruri totu atātu de vechia cătu si insusi Statulu romanu, ar puté se fia lovita de necanonicitate! Déra atunci necanonici ar fi si toti metropolitii si episcopii nostri romani dela Radu Negru si Bogdanu Dragosiu pana astadi; necanonici ar fi marii dascalii si faclii ai religiunii ortodosse din Romani'a, metropolitii Teoctistu, Doroftei, Varlaam, Iacobu, Filaretu, Grigorie si Veniaminu; necanonice ar fi tainele sevarsite de ei si de preotii numiti de ei; si prin urmare, afara din biseric'a ortodossa ar fi si parintii nostri, si noi, si fiii nostri, cari am avutu ca spiritualii pastori, archierei si preoti necanonici

Nu, acést'a nu este si nu póte fi. Religiunea lui Isus Cristos are o doctrina mai sublîma de cătu politic'a si de cătu ce pasiunile ómeniloru ar voi a o face! Dogmele bisericiei ortodosse lasa societatiu laice, pentru care sunt instituiti, si archiereii si preotii, unu campu mai largu, o libertate de judecata si de actiune mai intinsa, de cătu ce s'ar invoí pretinsii restauratori ai canóneloru. Sub acestu punctu de privire, nici legea din 1864 nu este anti-canonica. Prin acésta lege se incredintiá Domnului dreptulu d'a numí elu mitropolitii si episcopii tierii, intocmai cum acestu dreptu se esercita si de Domnulu Serbiei.

Daca acum acésta lege trebue revisuita, nu este pentru că dens'a a lovitu canónele, ci pentru că in ordinulu politicu si constitutionalu, ea rumpea cu traditiunile seculare ale tierii, dupa care mai multu séu mai pucinu natiunea alegea séu propunea, si Domnulu numai intaria capii bisericiei năstre! Aci numai, este de cautatu caus'a nemulțimiloru, éra nu necanonicitatea, ce acésta lege a redicatu in lontrulu tierii. Cătu pentru protestarile de necanonicitate, ce in de afora le-a redicatu clerulu grecu din Constaninopole, Ierusalimu, Alexandri'a etc., in privinti'a legii din 1864. D-vóstra cunósceți bine, fara se am nevoia de a intrá in mari amenunte, că nu pretins'a lovire a dogmeloru spirituale. ci secularizarea bunuriloru materiale ale monastiriloru inchinate sevarsita in aceeasi epoca, a fostu adeveratulu indemnu alu aceloru protestari.

Nu am aci misiunea, nici chiar plecarea de a me face apologistulu legii din 1864. Din contra me grabescu de a recunósce că acésta lege de unu caracteru cu totulu timpuralu, si conceputa si promulgata numai ca midilocu de apărare in contr'a unoru eventualitati cari au disparutu, trebue reformata, că acésta reformare este reclamata de constitutiune, este reclamata, chiar de consciinti'a năstra religiósă.

Asia fiindu, care este modulu de reforma, ce este de introdusu? Fia-care din noi 'si va respunde, modulu celu mai nimeritu este acel'a pe care l'am avutu seculi intregi, care a satisfacutu tóte cerintiile societatiu năstre, si in contr'a caruia nu ar puté protestá cu nici unu dreptu cuventu nici patriarchulu nici nimeni in lume; căci acestu modu este basatu pe o essistentia de cincu seculi si pe recunósccrea continua si seculara a tuturoru mariloru bisericiei ortodosse a resaritului.

Acestu modu este revenirea la alegerea capiloru bisericiei prin natiune, prin legal'a sa reprezentantia, impreuna cu reprezentantii clerului.

Acestu modu de alegere s'a adoptatu de tóte guvernele câte s'au succedatu in Romani'a de la 1866. in cóci. Pe acésta basa sunt déra concepute tóte proiectele de legi câte s'au elaboratu pana acum si anume: proiectulu consiliului de statu din 1866., proiectulu presentatu Cameriloru de ministrulu de culte D. D. Gusti; proiectulu presentatu de altu ministru alu culteloru invetiaturu D. A. Cretiescu, si care s'a adoptatu si de Senatu. Acestu modu de alegere s'a adoptatu si de comitetulu D-vóstre cu singur'a exceptiune a onor. D. G. Brateanu, carele a primitu proiectulu guvenului! (Dupa reportu despre opiniunile in comitetu, Cogalnicianu incheia:) D-loru deputati, aci se incheia lucrarile comitetului delegatiloru D-vóstre. Apartiene acum la D-vóstre de a apretiui si a ve rostí. Ce veti hotari, va fi legea tierii.

Fii ai aceloru generatiuni, totu atātu de devotate patriei cătu si religiunii, urmasi ai aceloru Adunari obstesci, cari in timpuri mai grele de cătu ale năstre au sustienutu

autonomi'a politica a tierii si libertatile santei n'ostre biserici, D-v'ostre nu veti consimti ca tocmai astadi, candu suveranitatea n'ostra din lantru este garantata de t'ote marile puteri ale Europei, ca tocmai in acestu secolu de lumina, candu in lumea protestanta marele barbatu de Statu alu Germaniei rumpe cele din urma legaturi ale societatii civile cu puterea clericale, candu in insasi lumea catolica emanciparea religiunara este la ordinea dilei, D-v'ostre nu veti consimti, o mai repetu ca in Romani'a, drepturile si trebuintiele natiunii si ale societatei civile se fie sacrificate ingerintieloru straine si aspiratiuniloru clericali, pre cari ortodossii nostri stramosi au avutu puterea, intieptiunea si barbati'a de a le inlaturá din afacerile santei, liberei si autocefalei n'ostre biserici! (Aplause prelungite.)

EDUCATIUNE.

(Inchiaré)

Studiandu istori'a, vedemu cu mirare cá la t'ote pop'orele si in toti timpii progresulu depravarii moravuriloru a mersu in paralelu cu progresulu sciintieloru.

In Babiloni'a, in Egiptu, la Aten'a, la Rom'a, coruptiunea care a adusu caderea, n'a fostu mai mare de cátu in timpululu in care sciintiele si artele au fostu mai in florite.

Instructiunea se fia óre caus'a depravarii moravuriloru?

Nu; acést'a nu póte fi, pentru cá instructiunea este lumina, si lumin'a nu póte se nasca iadulu.

Caus'a depravarii moravuriloru nu este instructiunea, nu e cultur'a intelectuale, ci lips'a de cultura morale.

Dar, daca cultur'a intelectuale nu corupe bunele moravuri, ea nu e in stare se resiste pasiuniloru degradante, daca nu e completata prin educatiune. Cu t'ota invetiatur'a sa, omulu reu-crescutu nu e mai pre susu de omulu ordinariu, ci e mai pre josu de omulu simplu cu unu restu de pudóre, si avendu o consciintia.

Câte fapte vinovate n'am vedintu comitiendu-se de multi din acei barbati esiti din universitati, cari implu barourile si magistratur'a tieriei. Si cátu bine n'amputé spune de multi magistrati, multi aperiatori, fara multa instructiune, fara titluri academice, fara nume mare, cari au preferitu se vegeteze, se indure privatiunile de cátu se se vonda séu se tradeze!

Cultur'a intelectuale, fora cultur'a morale, este unu focu, nu care incaldiesce, ci care consume, este o lumina care nu lucesece in ceriu, ci care se stinge pe pamentu.

Invetiatur'a, fora moravuri, este ca o frumsetia fora pudóre.

Ea este tentata de cei ce vor s'o pérda.

Si ea se cumpera, se vinde.

Pentru o decoratiune, pentru unu ministeriu, ca se desonoréza. Pentru o functiune, pentru o deputatia, devine Mesalina.

Voi, cari ati numitu opiniunea publica temeia de ulitia, éta prostituat'a. Femei'a de ulitia e invetiatur'a v'ostra impudica. Ea a perdutu ómeni ca voi, si ómeni ca voi au perdutu natiuni.

Dar Dumnedieu, in marea-i ingrigire, din candu in candu a tramisu câte unulu din acele flagele cari scapa societatile de luminatori ca voi, si statele de conducatori ca voi.

Moise pentru jidovi, pentru noi Vladu Tiepesiu, pentru Francesi Revolutiunea cea mare, au fostu unu bine: au fostu asemenea uraganeloru de prima-véra, cari curatia aerulu de miasme, au fostu focuri purificatórie. Moise, Tiepesiu, Revolutiunea au curatitu pe Israelu, Romani'a si Franci'a de ómeni ca voi, de strigoi ca voi.

Acést'a o dicemu in privinti'a persóneloru.

Cátu despre ceea ce s'atinge de invetiamentu, staruiescu se-lu completámu prin cultur'a morale.

Se punemu cultur'a morale in t'ote scólele, éra mai alesu in facultatea de dreptu, de unde esu atati ómeni nedrepti, ca se dee dreptatea.

Trebue se scia o-data tier'a cá n'are se ascepte nimicu de la ómenii instruiti, de cátu candu ei vor fi si virtuosii. Si se se convinga cá prosperitatea natiuniloru n'a venitu de cátu de la ómenii de bine, de la barbati devotati binelui publicu pana la sacrificiulu vietiei loru.

Aten'a si Rom'a nu s'au inaltiatu de Pisistrati si de Eliogabali la acelu gradu de putere si de splendóre la care n'a ajunsu nici un'a din cetatile antice, ci de Aristidi, de Catoni, si nu s'au pututu conservá de Demosteni si de Ciceroni.

Demostene si Cicerone erau mari oratori. Ca filosofu, Cicerone fu sublimu. Ca advocatu, isi aperiá bine amicii si clientii, si scrise frumóse catilinarie. Ca consule, fu supranumitu *alu douilea salvatore alu patriei*, pentru cá salvá oligarchi'a, care aposá

Rom'a, de Catilin'a care voia s'o restórne, buna-óra precum d. Costa-Foru s'ar numi *alu douilea fundatore alu Romaniei*, pentru cá a salvatu dinasti'a de revolutiunea de copiii de la sala Slatinénu.

Demostene — pana nu se venduse — pronuncia in contr'a lui Filipu alu Macedoniei acele faimóse filipice, cari ilu facura nemuritoriu, buna óra ca d. Costa-Foru acele celebre discursuri din senatu in contr'a drumulu de feru.

Inse, candu monarchi'a se radica formidabile in contr'a guvernulu poporaru, candu venira dile de tribulatiuni si de adversitati pentru cele dóue republice, ce factu Demostene pentru Aten'a si Cicerone pentru Rom'a cu a loru elocintia admirabile, cu alu loru talentu incomparabile? In faci'a mariloru nenorociri, care fu conduit'a acestoru dóue mari glorie de tribuni cu cari se mandriá lumea romana si lumea elena?

Celu d'anteiu se vendú regelui Macedoniei, inimiculu tierii sale, si celu d'alu douilea; abandonandu pe Pompeiu, care ducea cu sine republic'a, se facu curtesanulu invingatorelui de la Farsale, ucidiatorele republicei care ilu facuse pe elu, pe Cicerone plebeulu, primulá cetatienu alu universulu, pe candu Catone si Brutu preferira mórtea peririi republicei si murira ca nise eroi impreuna cu dens'a, aperiand'o pana la ultim'a loru respirare.

Romani'a are si ea Demostenii sei si Ciceronii sei.

D. Costa-Foru fiindu dintre deusii, ilu intrebámu respectuosu; ce-ai facutu si dta, d-le Costa-Foru, cu elocintia d tale, pe care alta-data o puneai in servitulu natiunii? De ce nu mai vorbesci pentru natiune limbagiulu care te prindea ca omu din poporu? de ce ai tacutu? Lui Demostene scimu cá i-se pusese ce-va in gátu: argentii inamiculu Eladei. Domniei-tale ce ti s'a pusu? Angin'a differica? Galcile? Najitulu?

Candu unu tribunu alu natiunii tace, elu este sustrasu natiunii.

Inse daca prin asemenea sustractiune natiunea perde, sustragetele nu castiga de cátu atât'a: unu cadavru trasu afara din lupta.

Astu-felu te va judecá pe dta posteritatea, dle Costa-Foru, ca pe Demostene.

Ca Cicerone, ce-ai facutu?

L'ai imitatu in foradelegile lui, fora se ai si virtutile lui.

Cicerone a pusu d'a omoritu in inchisóre, nejudicati de poporulu romanu, pe inamicii oligarchiei, pe care elu o aperiá.

D-ta ai inchisu in puscaria si ai batutu in politia, nejudicati de juriu, pe publicisti, apostolii poporulu, aperiatorii natiunii, pentru c'au aretatu si au flagelatu pecatele, crimele regimelu despoiatoriu si umilitoriu, pe care-lu sustieni si te-ai facutu instrumentulu lui. Si chiar adi propuni, in reform'a codulu penale, mesuri draconice in contr'a presei.

Dar aduti aminte cá crimele lui Cicerone n'au remasu nepedepsite: elu a fostu esilatu de poporu si ucisu de insasi monarchi'a catra care elu, curtesanulu, elu codardulu, se aretase gingasiu, curtenitoriu.

Credi óre cá numai pentru d-ta nu va fi pedépsa? Credi cá nu mai esiste providintia? Credi cá legile naturii s'au schimbatu?

Posteritatea admira pe Demostene si pe Cicerone ca taliate ca maestri de stilu, dar numai inaintea statueloru Leonidiloru si Brutiloru se inchina cu respectu si cu veneratiune, numai loru li da onori divine ca caractere, ca modele de devotamentu, ca tipuri de imitatu.

Oratorele atenianu si oratorele romanu, unulu cumperatu si cela-laltu magulitu, lasara se móra Aten'a si Rom'a, la ale caror'a preparative de funerarie asistara ca spectatori indiferinti.

Se presupunemu cá totu poporulu elenu ar fi fostu compus de Demosteni, si totu poporulu romanu de Ciceroni: s'ar fi putat óre n'tempiná caderea celorudóue republice? Credemu cá nu. Ar fi avutu aceeaasi sórte, cu acésta singura diferintia cá Filipu ar fi fostu nevoitu se cumpere mai multi Demosteni in locu de unulu, si Cesare se maguléscu mai multi Ciceroni.

Au n'avemu noi esemple si esemplarie?

Ceea ce trebuia dar Atenei amenintiate de despotismulu din afara, si Romei sgrumate de tirani'a din lantru, nu erá unu poporu de Demosteni si de Ciceroni, ci unu poporu de Leonidi, de Scipioni, de Scevoli.

Si acestu poporu nu mai existá.

Sofistii si ambitiosii ilu ucisera cu scepticismulu si cu mo-sele loru lucsóse.

Spiritulu celu dreptu alu Eleniloru si inim'a cea mare a Romaniloru se stinsese, se palise.

Aten'a ce sfarsi in discursuri, si Rom'a in circuri.

Noi vom espirá in necredintia.

Ca unu poporu se existe politicaminte, treb se aiba cruce-

dintia: credintia in sine, credintia in patri'a sa, credintia in Dumnedieu. Trebuie se aiba stim'a de sine, iubirea de patria, cunoascintia de Dumnedieu, de ce este *elu* si de ce *vré elu*.

Noi n'avemu nici un'a dintre acestea.

In materia de religione, betranii au idei gresite, si junii n'au nici unele.

Cei d'anteiu nu vedu in Dumnedieu de câtu unu rege absolutu, capriciosu, fantasticu, schimbatoriu, crudu séu misericordiosu, dupa imprejurari, avendu temnitie si aflandu-se 'ncunjuratu de sbiri, ca unu monarchu pamentescu si putendu-se imblandi prin ofrande, prin solicitari. Ascurati despre caracterulu *schimbatoriu* alu lui Dumnedieu si despre influintia ce darurile si rugatiunile au asupr'a lui, ei despóia pe de aprópele loru, mintu, jura, isi vendu sufletulu, tradau patri'a, se teriescu inaintea asupritórilor tierii loru, nu se dau in laturi dinaintea nici unei umiliri, nici unei infamie, nici unei crime; apoi, ca se se spele de aceste impuritati, se stropescu cu aiasma, postescu, dau sarindarie si facu rugatiuni lungi contra Dumnedieu si contra santii lui.

Cei d'alu douilea, nu recunoscú o putere nevediatá, creatória si regulatória. Indusi in confusiune de sciintiele incerte, cari mai multu ratacescu mintea de câtu o luminéza, nu pricepu de câtu obiectele cari cadu sub privire. Totu ce nu potú vedé, pentru ei nu existe. Venindu-le mai comodú a negá divinitatea de câtu a o cercetá, ei sustienú cá nu e Dumnedieu, cá universulu este fapt'a hasardului, cá o intemplané orba ilu guverná. Pré multu domniti de speculatiuni, ei nu vedu in natura de câtu caosú, desordine, perturbatiune, resbelu, distructiune. Nesciindu se citésca in marele códice alu naturei, si nedandu-si ostendéla se citésca, ei n'au cunoscintia de legea actiunii si reactiunii, care este un'a din legile matematice si imutabile. D'aceea sustienú cá nu e nici pedépsa, nici remunerare, si prin urmare nici virtute, nici crimá; cá omulu nu difere de brutá, cá o destinata e pentru omu si pentru bestia.

Astu feliu betranii falsifica pe Dumnedieu si junii ilu néga.

Se intielege: betranii superstitiosi si unii atei, cáci d'acestia ne ocupámu.

Acésta falsificare alui Dumnedieu de o parte, si negare d'alt'a, au consecintie desastróse. Ele lasa campu liberu la totu felulu de crime.

Cei d'anteiu potú despóia pe semenii loru fara temere, sciindu cá au se fie absolviti, dandu lui Dumnedieu o parte din despóiaru. Cei d'alu douilea potú se comita ori ce foradelegi, sciindu cá nu existe prevedintia respalatória.

Astu-feliu, religionea a disparutu, luandu-i locul superstitiunea, si ateismulu.

Era produsulu religiiuni este: ateulu, coborindu-se in starea brutei si dandu freu tuturoró pasiuniloró sale desordonate, tuturoró instincteloró sale rele; superstitiosulu, facendu pe Dumnedieu complicele crimeloró sale, participe alu despóiariloró sale.

Ací duce lips'a de culturá a sufletulu.

Elevulu bucóvnei si elevulu sciintieloró neesacte ajungu pe cái diferite la acél'a-si scopu: *nimicirea*.

Cátu intru ceea ce priveste simtimentulu de patria, elu nu existe nici la unii, nici la ceia-lalti.

Pentru cei betrani, patri'a este o fictiune, o utopia, si sacrificiele pe cari cine-va le face pentru dens'a, o nebunia. Ei nu pricepu cum individulu póte se afe interesulu seu privatu in intere sulu patriei. Ca se-lu pricepa, ar trebui se-lu pipáie. Déca patri'a li-ar aduce celú putienú o suta la diece, in numerariu si imediatu, atunci ar mai intielege-o si s'ar grabi se se serie intre cei ce o iubescu, cáci ar avé nainte-le patri'a positiva in numerariu. Dar déca ea n'aduce nimicu, pentru nimicu nu potú se se face partisanii ei: o asemenea patria e ideale, poetica, si dumeloró nu mai sunt copii se li placa poesiile. Pentru astu-feliu de patria nu se potú dumeloró stricá cu guvernulu.

Si daca li spunu cá parintii nostri faceau pentru dens'a sacrificiulu nu numai alu averii loru, ci chiar si alu vietiei, respundu cá strabunii nostri erau nisce smintiti si nisce bataiosi, cari aveau mancarimea de lupta si cari simtiau o nespusa placere se nu móra cu capulu pe capeteiu, cum moru toti ómenii cu minte. Ei adaugu cá nu li intra in minte cum acesti strabuni puteau se se esalte la vorbele: *religiune si patria*, pana 'ntr'atát'a, in câtu se se bata cu lumea intréga, candu lorú li e frica se incrucisieze, nu *dóue spade* — se-i ferésca Dumnedieu! dar nici macar *dóue* vorbe cu unulu din guvernanti intr'o lupta, fia macar electorale. A se esaltá cine-va pentru o concesione, unu monopolu, totu mai merge, dar pentru patria! E ridiculu! Atát'a de multu ómenii acestia au perdutu simtiulu ideiloró morale.

Pentru acei juni, cari si-au facutu studiele in strainetate, simtimentulu de patria e mai multu de câtu necunoscutu, e dispreziutu. Cu capulu plinu de idei cosmopolite, pe cari le-au inve-

tiatu din catechismulu *Aliantieii israilite*, ei dicu cá simtimentulu de patria e unu simtimentu strimtu, egoistu, inobile, chiaru, cá patri'a omului e globulu intregu, cá caminulu este posesiunea tuturoró noiloró veniti, tuturoró vagabundiloró, si prin urmare famili'a *de fratia*.

Astu-feliu se tiene la famili'a sa, la limb'a sa, la religionea parintiloró sei, la patrimoniulu seu, la institutiunile tierii sale; a avé strabuni si a-si aduce aminte de ei cu veneratiune si cu respectu, a avé unu trecutu gloriosu si a se mandri cu elu, a ne regenerá sufletulu si inim'a caadu, cetindu istori'a patriei, vedemu pe Michai curatindu pamentulu romanescu de pagani, pe Vladi tragendu in tiépa pe tradatori, pe Stefani victoriosi in patru dieci de batalii, pe Tudori alungandu strainii de pe tronulu Romaniei; pe unu Brutu murindu pentru aপরarea republicei, pe Scevoli ardiendu-si man'a care n'a nimeritu pe inimiculu patriei, a ne simti maguliti si fericiti cá suntemu stranepotii unoró asemenea strabuni, si a ne sili sei imitámu, radicandu-ne din caderea in care ne aflámu ca se ne facemu demni de densii, acést'a, dupa densii, este egoismu inobile.

Dar se vedemu pe acesti mari umanitari, au ei convictiunéa ideiloró ce sustienú? Au ei fanatismulu, abnegatiunea ce se cere pentru o nóua religione? Se vedemu daca ceea ce facu este rezultatulu cugetarii loru.

Nici de cum, si proba despre acést'a este cá n'au datu esemplulu abnegatiunii, cá ei, cari ni dicu se deschidemú strainiloró portile tierii, n'au deschisu ei mai anteiu usile caseloró loró vagabundiloró jidani, si peregriniloró germani trentiarosi si lutosi, ce cutreiera tier'a, nu li-au deschisu cutarile si nu iéu pusu in posesiune gratuita a mosieloró dumeloró, conformu principiiloró cosmopolite.

Si daca n'au facutu acést'a si n'o facu, ei au sunt altu ce-va de câtu nisce automati cari se misca dupa propagand'a jidovéscá, nisce ecouri palide ale ideiloró cosmopolite, nisce Sanco-Pansa ai Donchihotiloró jidani, o harpa eoliana a careia vibratiune i-o dá ventulu care sufla din Palestin'a, in fine nisce fanfaroni cari, nesciindu se faca ce-va mai bunu, sustienú *negatiunea*, negatiunea individului, negatiunea familiei, negatiunea patriei, ca se faca se se ocupá lumea de densii.

Eta unde duce lips'a de culturá morale: la smintirea unoró juni, cari altmintrelea n'ar fi fara inteligintia, si la indiferentismulu unoró barbati maturi, cari altu-feliu s'ar paré ómeni de ómenia.

Cei maturi, ne'ntielegendu ideile abstracte, si cei juni facendu abstractiune de patria, ajungu la acél'a-si lucru: *renegarea* tierii loru.

Acésta apostasia politica o aflámu pretutindeni: in administratiune, in justitia, in Adunarea legiuitórie, in guvernulu.

Este unu morbu alu regimelú morbosu si putredu, sterpu de idei morale.

Antidotulu acestui morbu e cultur'a morale.

Voi, cari, prin positiunea vóstra, puteti se faceti ce-va pentru invetiamentu si sunteti detori se faceti, completati invetiamentulu, puneti cultur'a morale, cultur'a sufletulu, iubirea de patria, de la prim'a clase primara pana la ultim'a liceale.

Cáci numai amórea de patria tiene statele, natiunile, precum atractiunea tiene universula.

„Romanulu.“

N. B. Locusténu.

Despre economi'a rurala.

Popórele cele mai vechi, au traitu din venatu si pescuitu. In mesur'a, in care s'au inmultitu popórele, au scadiutu selbatcimile. Lips'a au condusu pre popóre la domesticirea animaloró, prin a caror'a inmultire li s'au inlesnitu si asiguratu subsistintia vietiei. — Astfeliu de popóre venatórie s'au facutu popóre nomade (ciobanesci) cari atát'a timpu au siediutu in anumite locuri, pana au avutu pascu in abundantia pentru vitele loru, atunci au mersu mai departe, cautandu pasiune mai buna, in scurtu au emigratu din locu in locu, neavendu patria, din care cauza s'au si numitu popóre nomade.

Cu inmultirea ómeniloró (a singurateceloró familii) au debuitu se se ingreuedie viéti'a nomada, si pentru aceea familiile au luatú unde si unde locuintie stabile. Asia s'a urmatu intemeiare de relatiuni posesiunarie si de despartirea natiuniloró.

Lips'a, ba chiar si intielegerea mai desvolatata va fi condusu pre ómeni ca prin semenarea maistrósa a planteloró se-si faca starea si viéti'a mai placuta, mai vertosu prin semenarea planteloró ce s'au aretatu demne de cultivatu, si a caror'a frapte au adusu nutrimentu folositoriu ómeniloró. — Dupa aceea s'au latitu semenarea si la plante, care s'au aretatu cá sunt bune de nutretiu pentru vite, nefiindu de ajunsu pasculu naturalu.

Cei primi plugari, de sine întielegându-se vor fi luat spre cultivare Asia feliu de campuri, cari au aretatu o fructivitate naturala foarte mare, pre langa aceea usioru de lucratu si promitatorie de secerisii siguru. Dupa aceea imputienandu-se, si in fine incetandu cantitatea secerisii pe acelea campuri, nu le vor fi semenatu, ci se vor fi apucatu de altu pamentu nou, inca nelucratu, carele inca nu in Asia îndelungatu timpu era-si va fi devenitu storsu, se va fi facutu ne-fructiferu.

In fine întorcendu-se erasi la campurile tolosite mai anteu, prin aceea au invetiatu a cunoşce odihna pamentului si a ogorului de a treia ora. — Au aflatu inca cumca escrementele vite-loru pascatorie, cadiendu pe singuraticile locuri, au ajutat foarte la crescerea plantelor, prin urmare au devenitu la ingrasierea pamentului prin gunoie, ce si de presinte se urmédia cu deplinu succesu si ratiune. Istori'a inca ni spune ca înainte cu mii de ani au vietuitu popore culte, buna ora cum au tostu stramosii nostri Romanii si Grecii, cunoscendu insemnitatea midilocului gunoirii, cari au urmaritu si aplicatu lecuirea corespundietoria pentru ne-productivitatea campurilor, adeca prin gunoie le-au lecutu, prin ce le-au facutu erasi roditorie. Economi'a campului facea vedea si puterea lor; — mai apoi inse negligendu lucrarea pamentului, s'au despoternicitu si au cadiutu.

La teatoni au luat avantaju economi'a înainte de omnia de ani sub Carolu celu mare, carele cu sil'a a introdusu economi'a de a treia ora. (Dreifelderwirtschaft.)

Totu respectulu antecesoriloru caei numai radiemati pe observarile si esperiintiele lor s'au radiecatu economi'a, inse purtarea economiei dupa cum amu moscenit'o dela stramosi, de presinte nu e acomodabila nici corespundietoria recerintieloru nostre inmultite, si prin urmare nu mai pote existe. Dreptu aceea debue se nisuiu lucrandu si invetiandu a introduce innoiri corespundietorie in economia, cari sunt de lipsa pentru poporulu nostru.

Purtarea economiei, de candu se deprinde cu reguli si conditii destinate la crescerea plantelor si sporirea animalelor, s'au facutu o maiestria mare. Deci daca dorimu prosperarea economiei la romani, debue se lucramu ca in locul datinei si modului vechiu, se introducemu fundamentulu sciintiei economice, caei economi'a nu e alia de catu folosirea puteriloru naturale.

De comunu e sciutu ca economii nostri foarte pacini cetesi si cei ce citescu, raru urmédia in praesa cele cetite, daca nu se vor convinge despre motivele corespundietorie cu de a meun-tulu din cele cetite. — Dreptu-acea mi-amu propusu, din candu in candu a da publicitatii in colonele „Luminei“ *Indrumari economice* ca cetindu le si urmarindu-le On. DD. Preoti si frati colegi se servesca de modelu economiloru nostri romani.

Despre Conditiiunile generale.

Vieta plantelor e: aerulu, ap'a, caldur'a si lumina. Daca plantele ar ave tote materiile nutritorie, totusi fara aeru, apa caldura si lumina, seu numai un'a lipsindu, n'ar pute cresce d. e. sementi'a neavendu umediela, nu va resari, tocmal asemenea deca i va lipsi aerulu ori caldur'a, caei ierna inceta crescerea planteleru, pana nu dobandesce pamentulu caldur'a receruta.

De nu au plantele lumina, impiledia precum vedemu la plantele ce cresc in apropierea lemnelor mari, seu chiar la plantele ce cresc in podrumuri; — deci daca va cunoşce economulu apriatu conditiiunile generale ale vietiei plantelor si animalelor, i-si va pute insusi economia buna.

Aerulu.

Se incepemu cu privirea aerului ca prim'a conditiune a vietiei. Elu se afla pretotindenia, ba chiar si in trupuri; d. e. in lemne si in petri, in ose si in carne. Catu e de usioru aerulu in proportiune cu corpurile tari, de aceea totusi in puterea multimei sale enorme, casiu nedea obiectelor o apesare.

Aerulu nu e corpu simplu, ci e o compusetiune (mestecatura) caei analisea descopere intr'ensulu mai multe substantie si anume: $\frac{21}{100}$ *ocsigenu*, $\frac{78}{100}$ *azotu nitrogenu seu nechisiu* si $\frac{1}{100}$ *carbonicu*.

Ocsigenulu e partea activa a aerului amosfericu, elu joaca mai la tote locurile si lucrarile chemico rola insemnata, si cause dia stramutari mai la tote, precum rugin'a in feru. Acesta rugin'a cu timpu se inmultiesce, caei ocsigenulu strabate totu mai in lontru pana ce-lu strabate de totu. Asia lucra elu si in petri; la gunoiu lu descompune, si-lu prefaca in pamentu, in materii nutritorie, la crescerea plantelor etc.

Azotulu Nitrogeniu seu Nechisiulu este nu gazu fara colore, odoru si gustu, si e mai usioru de catu ocsigenulu. Nu se unesce directu cu cele-lalte elemente si se deosebesc prin caracterele

sale negative. Nu este inveninatoriu; numai in abundanti'a lui animalele moru din lips'a aerului ocsigenu. In acestu gazu nu pote vietii nici omulu, nici animalulu, dar nici plantele; totusi la nutirea si imparechiarea plantelor si a animalelor, acestu gazu joaca o rola mare — *Carboniculu*. Acestu gazu se produce in natura in cantitati enorme. Vieta omenesca are necesitate pe fie-care anu de 160 miliarde metre cubice de ocsigenu si intorce atmosferei aceea-si cantitate de acidu carbonicu. Partile nutritorie ale trupului nostru (carnea, grasimea, panea, legumele, etc. etc.) contieniu in mare proportiune carbonicu. Dupa ce ele au fostu absorbite in sange, atunci carbonulu se combina cu ocsigenulu inspiratiunei si formedia acidu carbonicu, care este datu afara prin actulu espiratiunei. —

Dar n'am vorbitu si de animale, alu caror'a numeru este cu multu mai mare; ele care populaza continentele, atmosfer'a si oceanele! Care ar fi dar cantitatea carbonului ce consuma ele? Tote aceste cantitati enorme sunt mici catatimi candu privimu productiunea naturii: omulu care se descompune dupa morthe, si animalulu care putrediesce producu acidu carbonicu.

(Va urma)

Secusigiu, in decembre, 1872.

D. Margineantiu, docinte sup.

Ministrulu de cultu si de invetiamentu, cu datulu 10 decembre, 1872. Nr. 32,488. a trimisu tuturoru jurisdicti-uniloru (comitatelor, orasielor etc) ordinatiunea urmatoria:

De la introducerea articolului de lege 38. din 1868, ministerulu, ce sta sub conducerea mea, s'a nisuitu din resputeri a delaturá tote greutatile ce impede invetiamentulu popularu, si totodata a facutu tote despusetiunile legali pentru essecutarea acestei legi. Straduintiele, purcese din acesta lege, au deja inca acum rezultate visibile, totusi acesta afacere este de presentu numai in stadiulu primu alu dezvoltarii sale; in calea dezvoltarii sale i stau si acum'a pedeci, cari precum se pare, numai prin riguros'a aplicare a despusetiuniloru legii se vor pute pestrece.

Diet'a a doritu se spriginesca acesta lege si cu ajutoriulu altoru legi; Asia punctulu f) din §. 22. alu articulu de lege 18. din 1871. ordinez: cumca comun'a este îndetorata a se ingrighi de scolile sale si de alte asemenea institute; totu Asia §§. 40. 42. c), 44. 70. si 87. d) din articulu de lege 8. 1872. (legea de industria) prin regularea invetiamentului pentru invetiaceii de industria, vine intr'ajutoriulu legii de invetiamentu, cari ordina-tiuni tote dovedescu, cumca legelatiunea nu numai este petrunsa de importanta'i causei, ci se si straduesce se asecuru legii resuli-tatu si efectu.

Organele, ce sunt anumite pentru naintarea invetiamentulu a pentru realisarea intentiuniloru spirituali si morali, ale legii — precum sunt, pentru scolile confessionali: autoritatile locali si superioare ale comunitatiloru confessionali; pentru scolile comunali: scaunele scolare, senatele de scola comitatense, inspectorii cercuali de scole — in cele mai multe casuri numai Asia potu castiga validitate numiteloru despusetiuni ale legii, daca acele organe recurgu la spriginulu oficialu alu jurisdictiuniloru in casu candu observa leneviri si renitintia intru essecutarea numiteloru despusetiuni.

Organele legali, anumite mai sus, caror'a li s'a incredin-tiatu regularea invetiamentulu popularu, de la aducerea legii de invetiamentu pana astadi au recursu a dese ori la jurisdictiuni pentru spriginulu necessariu, dar cu durere au trebuitu se se convinga, cumca la acesta recerare, nu tote jurisdictiunile si-au implinitu detorinti'a lor, seu celu putieniu n'au implinit'o cu necessari'a rapediune, puntualitate si rigore de lege.

Dupa ce acum jurisdictiunile, conformu articolului de lege 42. din 1870. sunt ordinate si organizate cu totulu de nou; si dupa ce, conformu articolului de lege 18. din 1871. s'a inceputu prin comune o vieta noua, socotu a fi la timpu ca se indreptu atentiunea jurisdictiuniloru si tota energi'a lor la aceea, ca densele se traga in cerculu lor de activitate si intre agendele lor essecutarea legii de invetiamentu 38. din 1868. si a legii de-industria 8. din 1872. si totodata jurisdictiunile nu numai se in drume organele lor essecutive, ca delocu se dec mana de ajutoriu la recerarea organeloru legali anumite pentru efectuirea

legii de invetiamentu, ci inca jurisdictiunile se demande ca organele sale, candu ocaionalminte cercetéza comun'a, se-si estinda atentiunea si asupr'a starii scólei si a supr'a umblarii prunciloru la scóla, se le constringa pre antistiele comunali la riguros'a essecutere a acelei parti din legea comunala carea privesce pe densele, pentru leneviri se pedepsésca atátu pre antistiele eomunali câtu si pre parintii cari nu-si dau pruncii la scóla, si acolo, unde-nu este inca edificiu de scóla si nu e invetiatoriu, séu unde acestia nu corespundu scopului, se nisuésca ca comun'a séu confessiunea se satisfaca câtu mai curundu acestei detorintie legitime. Despre essecuterea ordinatiuniloru emise in acestu modu, jurisdictiunile, la fiecare congregatiune de patrariu de anu, se céra socóta de la respectivele comune, si pre bas'a acestoru rapórtse se intre si acést'a in raportulu ce trebue se mi se astérna mie intru intielesulu puntului 4. din §. 130. si a §-lui 132. din articulu de lege 38. de la 1868. Sum convinsu cumca onoratele autoritati, pentru implinirea detorintieloru lor referitórie la efeptuerea instructiunoi poporului sunt insufetite din acele-si motive, cari au condusu si pre legelatiune la facerea acestei legi si la emiterea ordinatiuniloru privitórie la dens'a spre fericeirea poporului; in acésta convingere credu si spereza cumca onoratele jurisdictiuni vor essecutá acésta ordinatiune a mea, nu din detorintia catra essecuterea legii, ci din indemuulu internu alu convingerii proprie.

Prin acésta ordinatiune provocu pre onoratele jurisdictiuni ca intru intielesulu puntului 4. §. 130. din legea de invetiamentu, se repórtse aici in fiecare patrariu de anu despre resultatulu activitatei loru dimpreuna cu a activitatei senatului de scóle comitatense, de asisderia se se cuprinda acést'a si in raportulu anualu ce este se mi se astérna intru intielesulu §-lui 132. din aceea-si lege.

VARIETATI.

= *La consistoriulu plenariu*, ce s'a tienti in 28 l. c., au participatu, sub presiedinti'a Prea Santiei Sale Parintelui Episcopu, dd. Mironé Romanu archimadritu, Andrei Papp protosincelu, Moise Grozescu, Vasiliu Zorlentianu, Demetriu Papp, Iuliu Bogdanu, Georgiu Chirilescu, Vasiliu Belesiu, Ioane Damsia, — dintre mireni: Vincentiu Babesiu, Dr. Atanasiu Siandoru, Ioanu P. Desseanu, Ioanu Moldovanu, Georgiu Dogariu, Ioanu Ardeleanu, Ioanu Tuducescu, Petru Petroviciu, Iosifu Goldisiu, G. Popa. — Intre alte cause, s'a efeptuitu alegerea respective intarirea de protopresbiteru a referintelui Georgiu Craciunescu pentru tractulu Hassiasului.

= *Nou hierotoniti*. Virgiliu Gruescu din Selciva. in 6. Decemvre s'a hierotonitu intru diaconu éra in 10. Decemvre intru preotu pentru parochi'a din Selciva Nicolau Harduti din Talagiu, in 10. Decemvre s'a hierotonitu intru diaconu, éra in 14. Decemvre intru preotu pentru parochi'a din Acutiá.—Ioanu Popoviciu din Rosi'a cott. Aradu, in 14. Decemvre s'a hierotonitu intru diaconu éra in 25. Decemvre intru preotu, de fiitoriu capelanu langa veteranulu preotu din Petrisiu Iosifu Popoviciu. — Georgiu Tiereru din S. Girisiu in 25. Decemvre s'a hierotonitu intru diaconu, de fiitoriu diaconu langa protopresviterulu Oradii-Mari Simeonu Bic'a.

= *Napoleone III.* Imperatulu Franciei a repausatu.

Din caus'a santeloru serbatori, neputendu aparé fói'a reglaturu de dóe ori, dámu acum numerulu acést'a duplu, dreptu desdaunare.

Concursu.

1-3

Pentru statiunea invetiatorésca din *Aldesci* prin acést'a se escrie concursu cu terminu pana in 14. Ianuariu 1873. — Emolumintele sunt: 115 fl. 50 cr. in bani, bucate 10 sinici, lemne 8 stangini, pamentu $\frac{1}{2}$ de sesiune fenatiu, cortelu cu gradina.

Recursele sunt a se tramite dlui inspectoriu cerc. pana la terminulu prefiptu, candu de o data va fi si alegerea.

Aldesci, 18. Dec. 1872

Cu scirea mea

Comitetulu parochialu.

Constantinu Gurbanu

protopres. ca insp. cerc. de scóle.

CONCURSU.

Poftindu unu capelanu langa parochulu din Husaseu Cottulu Biharei protopresviteratulu Oradii-mari, cu acést'a se scrie concursu.

Dotatiunea va fi:

- 1) $\frac{1}{3}$ parte de pamentu din un'a sessia.
- 2) $\frac{1}{3}$ parte din biru dela 273 case
- 3) $\frac{1}{3}$ parte din stóle din intrég'a comuna.

Doritorii de a concurge la acésta capelania sunt avisati a-si tramite recursurile sale bine instruate dupa „Statutul Organicu“ adresate comitetului parochialu din Husaseu — tramise deadreptulu protopresviterului tractualu D. Simeonu Bic'a in Oradea-mare, pana la 7 Ianuariu 1873, candu va fi deodata si alegerea.

Datu in Husaseu in 10 Decembre 1872.

2-3

Comitetulu parochialu

in contielegere cu protopresviterulu tractualu

CONCURSU.

1-3

Dovenindu vacanta parochi'a g. o. romana din Opidulu Cillu, Comitatulu Aradului, Protopresviteratulu Buteniloru, cu acést'a se scrie Coucursu pana in 18 Ianuariu anulu 1873. candu va fi si alegerea. —

Emolumintele sunt: 32 iugere de pamentu aratoriu, stólele indatinate, si birulu dela 160. case.

Doritorii de a ocupá acésta parochia sunt poftiti, a se presentá la biserica in un'a din dominecile ante de alegere séu in dí'a alegerii; éra recursurile loru prevediute conformu statutului organicu, adresate Comitetului parochialu si subternute Dlui Protopresviteru alu Buteniloru Andrei Machi.

Comitetulu parochialu.

cu scirea si invoirea mea
Andrei Machi
protopresviteru

CONCURSU.

1-3

Pentru statiunea invetiatorésca din *Manerau* prin acést'a se escrie concursu cu terminu pana in 14. Ianuariu 1873. — Emolumintele sunt: 120 fi. 10 sinici de grâu, 10 de cucurudiu, 14 máji de fenu, 12 stangini de lemne, 2 mesuri de fasóle, cortelu cu gradina, tóte acestea inse pe anuln 1873. sunt a se impartí in proportiune egala cu veduv'a remasa de invetiatoriulu Petru Vidoviciu.

Recurintii între altele au a dovedí cá au depusu esamenulu de calificatiune invetiatorescu, éra recursurile pana la terminulu prefiptu — in care di se va intemplá si alegerea — au a se substerne dlui inspectoriu cercualu.

Manerau, 18. Decembre 1872.

In contielegere cu

Constantinu Gurbanu

protopres. ca inspect. cerc. de scóle.

Comitetulu parochialu.

1-3

CONCURSU.

Pentru vacant'a parochia din Borzu protopresviteratulu Beiusiului, prevediuta cu pamentu aratoriu de 6 cubule, dela 60 de case câte un'a mesura de cucurudiu, cortelu liberu si stólele indatinate.

Doritorii de a ocupá acésta parochia, vor adresá recursurile loru protopresviterului Beiusiului Georgiu Vasileviciu pana la dí'a alegerii de 29. Ianuariu vechiu 1873.

Datu in Borzu la 21. Dec. 1873. v.

Cu scirea mea

Georgiu Vasileviciu

protop. Beiusiului.

Comitetulu parochialu din Borzu.